

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДЕКСУ РОЗГАЛУЖЕННЯ МАТРИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ НАД КІЛЬЦЯМИ ЛИШКІВ

О. В. Курінний^{1, а}

¹Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
Фізико-технічний інститут

Анотація

У даній роботі досліджено питання існування MDS-матриць над кільцями лишків за модулем, який є парним числом. Даний результат демонструє границі застосування $(0, 1)$ -матриць над конкретним типом алгебраїчних структур. Також були сформульовані твердження, які є достатніми умовами побудови $(0, 1)$ -матриць з високим індексом розгалуження, що дозволяють економити ресурси при побудові матриць такого типу, та на їх основі був побудований алгоритм пошуку $(0, 1)$ -матриці з заданим індексом розгалуження.

Ключові слова: індекс розгалуження, матриці над кільцями лишків, $(0, 1)$ -матриці, MDS-матриці

Вступ

При конструюванні SP-мереж дуже важливим є побудова якісного лінійного перетворення, оскільки лінійне перетворення забезпечує властивість поширення. У роботі Йона Демена [1] була сформульована характеристика, яка відповідає за якість лінійного перетворення, – індекс розгалуження. У сучасних SP-мережах використовуються складні лінійні перетворення, які, як правило, побудовані або над скінченними полями, або над кільцями лишків. Особливим випадком є $(0, 1)$ -матриці, які є ефективними в реалізації, оскільки дозволяють дуже швидко виконувати необхідні операції. Тому питання побудови $(0, 1)$ -матриць з високим індексом розгалуження потребує дослідження. Іншим підходом до побудови лінійного перетворення є використання матриць над кільцями лишків. Як правило, такі матриці будуються за модулем 2^m , а для таких матриць були отримані оцінки індексу розгалуження [4]. Але для кільців лишків за іншим модулем навіть не з'ясоване питання існування MDS-матриць, тому в даній роботі були також розглянуті кільця лишків за парним модулем.

1. Індекс розгалуження та його оцінки для матриць над кільцями лишків

Індекс розгалуження є мірою властивості поширення лінійного перетворення. Як правило, лінійне перетворення реалізується множенням на деяку матрицю, тому визначимо індекс розгалуження матриці.

Визначення. Індексом розгалуження матриці A розміру $m \times m$ є величина $BN(A)$, яка визначається наступним чином (x – вектор розміру $m \times 1$):

$$BN(A) = \min_{x \neq 0} \{wt(x) + wt(Ax)\}$$

Матриця є невиродженою, якщо для неї існує обернена матриця. Для індексу розгалуження невироджених матриць виконується наступна нерівність:

$$1 \leq BN(A) \leq m + 1$$

В даному випадку m – розмір матриці A .

Цілком зрозуміло, що найбільший інтерес складають матриці з максимальним індексом розгалуження, оскільки володіють найкращим поширенням.

Визначення. Матриця A розміру $m \times m$ називається MDS-матрицею, якщо $BN(A) = m + 1$.

Для визначення чи є матриця MDS-матрицею відомий наступний критерій [3].

Твердження. Матриця є MDS-матрицею тоді і тільки тоді, коли всі її підматриці є невиродженими.

Досить ефективним рішенням є використання матриць над кільцями лишків, оскільки вони є обчислювально ефективними. Було показано [2], що серед $(0, 1)$ -матриць не існує MDS-матриць, а також отримана верхня оцінка для індексу розгалуження $(0, 1)$ -матриць.

Твердження. Для $(0, 1)$ -матриці A розміру $m \times m$ виконується нерівність:

$$BN(A) \leq \frac{2m + 4}{3}$$

Аналогічна оцінка була отримана для матриць над кільцем лишків $\mathbb{Z}_{2^n}$.

Матриці над кільцями лишків можна зустріти у таких криптосистемах як Midori [6], SAFER+ [7], ARIA [5].

При доведенні оцінок індексу розгалуження будемо користуватись формулою включень-виключень для XOR'у.

Твердження. Нехай $a_1, \dots, a_n$ – бінарні вектори однакового розміру. Тоді виконується наступна рів-

^аol.kurinnoy@gmail.com

ність:

$$wt(a_1 \oplus \dots \oplus a_n) = \sum_{i=1}^n wt(a_i) - 2 \sum_{1 \leq i < j \leq n} wt(a_i \& a_j) + \dots + (-2)^{n-1} wt(a_1 \& \dots \& a_n)$$

Якщо відкинути у формулі включень-виключень усі доданки, починаючи з другого, то отримаємо оцінку для ваги XOR'у векторів:

$$wt\left(\bigoplus_{i=1}^n a_i\right) \leq \sum_{i=1}^n wt(a_i)$$

Введемо наступне позначення: нехай для деякого вектору x число $nz(x)$ – це кількість нульових координат цього вектору. Очевидно, що для вектору x розміру n виконується $nz(x) = n - wt(x)$. Інколи ця функція називається антивагою вектору x .

Нескладно переконатись в тому, що для операції XOR виконується наступна властивість: $a \oplus b = \bar{a} \oplus \bar{b}$, де a, b – деякі бінарні вектори, а $\bar{a}, \bar{b}$ – вектори, отримані з a і b інвертуванням нулей та одиниць. Виходячи з цієї властивості, нескладно отримати ще одну оцінку для ваги XOR'у сукупності векторів:

$$wt\left(\bigoplus_{i=1}^{2n} a_i\right) = wt\left(\bigoplus_{i=1}^{2n} \bar{a}_i\right) \leq \sum_{i=1}^{2n} wt(\bar{a}_i) = \sum_{i=1}^{2n} nz(a_i)$$

Якщо $n = 1$, то отримуємо наступну нерівність:

$$wt(a_1 \oplus a_2) \leq nz(a_1) + nz(a_2)$$

Частковий випадок для двох бінарних векторів дуже часто використовується на практиці, тому був виділений окремо.

2. MDS-матриці над кільцем $\mathbb{Z}_{2^n}$

Будемо позначати $\mathbb{Z}_{2^n}$ – кільце за модулем 2^n . Виявляється, що для матриць над такою структурою виконується наступне твердження.

Твердження. Над кільцем лишків $\mathbb{Z}_{2^n}$ не існує MDS-матриць.

Доведення. Позначимо $M_m(\mathbb{Z}_{2^n})$ – множина матриць розміру $m \times m$ над кільцем лишків $\mathbb{Z}_{2^n}$. Розглянемо довільну матрицю $A \in M_m(\mathbb{Z}_{2^n})$. Припустимо, що вона має максимально можливий індекс розгалуження, тобто $m+1$. Також припустимо, що у матриці A є хоча б один парний елемент, тобто для деяких індексів i та k виконується: $a_{ik} = 2l$, де $l \in \mathbb{Z}_{2^{n-1}}$. Побудуємо вектор x наступного виду:

$$x_j = \begin{cases} 2^{n-1}, & j = k, \\ 0, & \text{інакше.} \end{cases}$$

Очевидно, що $wt(x) = 1$. В такому разі $wt(Ax)$ має дорівнювати m , оскільки інакше матриця A не буде мати індекс розгалуження $m+1$, тобто не буде MDS-матрицею. Позначимо для зручності $Ax = y = (y_1, \dots, y_m)$ і подивимось чому дорівнює компонента цього вектору y_i . Перемноживши матрицю на вектор отримуємо:

$$y_i = \sum_{j=1}^m a_{ij} \cdot x_j = a_{ik} \cdot x_k = 2l \cdot 2^{n-1} = 2^n \cdot l = 0 \pmod{2^n}$$

Таким чином, якщо хоча б один елемент матриці A парний, то завжди можна підібрати такий вектор одиничної ваги x , що вектор Ax буде мати вагу, меншу за m , тобто матриця A не буде MDS-матрицею. Тому у всіх наступних міркуваннях вважаємо, що всі елементи матриці A є непарними числами.

Тепер розглянемо будь-яку підматрицю A' розміру 2×2 матриці A . Нехай ця підматриця має вид:

$$A' = \begin{pmatrix} a & b \\ c & d \end{pmatrix}$$

Як було показано раніше, ця матриця повинна складатись виключно з непарних елементів. Обчислимо її визначник: $\det(A') = ad - bc$. Зрозуміло, що різниця двох непарних чисел є числом парним, тому $\gcd(\det(A'), 2) > 1$. Таким чином, матриця A' є виродженою, тому, за критерієм MDS-матриць, матриця A не є MDS-матрицею, отже над кільцем лишків $\mathbb{Z}_{2^n}$ не існує MDS-матриць.

3. Необхідні умови побудови $(0, 1)$ -матриць з високим індексом розгалуження

Розглянемо ряд обмежень, які дозволяють будувати матриці з високим індексом розгалуження. Позначимо $M_n(\{0, 1\})$ – множина $(0, 1)$ -матриць розміру $m \times m$.

Твердження 1. Якщо у матриці $A \in M_n(\{0, 1\})$ деякий стовпець має вагу не більшу за $\frac{n}{2}$, то така матриця має індекс розгалуження $BN(A) \leq \frac{n}{2} + 1$.

Доведення. Нехай для деякого стовпця a_i матриці A , де $i = \bar{1}, n$, виконується $wt(a_i) \leq \frac{n}{2}$. Тоді підберемо такий вектор x , що $wt(x) = 1$ та $x_i = 1$, а всі інші координати цього вектору покладемо рівними нулю. Тоді $wt(Ax)$ буде не перевищувати $\frac{n}{2}$, і, відповідно, $wt(x) + wt(Ax) \leq \frac{n}{2} + 1$.

Наслідок. Доведене твердження ілюструє той факт, що при підборі матриці потрібно, щоб усі стовпці мали вагу, більшу за $\frac{n}{2}$. Інакше індекс розгалуження цієї матриці впаде до $\frac{n}{2}$, що є поганою оцінкою для індексу розгалуження.

Твердження 2. Якщо у матриці $A \in M_n(\{0, 1\})$ два стовпця мають вагу не меншу за $\frac{3n}{4}$, то така матриця має індекс розгалуження $BN(A) \leq \frac{n}{2} + 2$.

Доведення. Нехай деякі два стовпця a_i та a_j матриці A , де $i, j = \bar{1}, n$, мають вагу, яка не менша за $\frac{3n}{4}$. Побудуємо такий вектор x , що $wt(x) = 2$ та $x_i = x_j = 1$, а всі інші координати цього вектору дорівнюють нулю. Будемо шукати вагу вектору Ax і скористаємось введеним раніше позначенням $nz(x)$ – кількість нульових елементів вектору x . Тоді виконується наступна нерівність: $wt(Ax) = wt(a_i \oplus a_j) \leq nz(a_i) + nz(a_j) = \frac{n}{2}$. Тоді $wt(x) + wt(Ax) \leq \frac{n}{2} + 2$.

Наслідок. Доведений факт демонструє, що всі стовпці, можливо за винятком одного, повинні мати вагу, меншу за $\frac{3n}{4}$. Таким чином, як дуже мала вага стовпця, так і дуже велика, погано впливають на індекс розгалуження.

Насправді, твердження 1 та 2 можна узагальнити, оскільки формула для оцінки ваги вектору Ax буде працювати у випадку більшої кількості векторів.

Твердження 3. Якщо у матриці $A \in M_n(\{0, 1\})$ деякі k стовпців, де k – парне число, мають вагу не меншу за $\frac{2k-1}{2k} \cdot n$, то така матриця має індекс розгалуження $BN(A) \leq \frac{n}{2} + k$.

Доведення. Нехай деякі k стовпців, де k – парне число, $a_{i_1}, \dots, a_{i_k}, i_1, \dots, i_k = \overline{1, n}$ матриці A мають вагу, яка не менша за $\frac{2k-1}{2k} \cdot n$. Побудуємо такий вектор x , що $wt(x) = k$ та $x_{i_1} = \dots = x_{i_k} = 1$, а всі інші координати цього вектору покладемо рівними нулю. Тоді для ваги вектору Ax виконується нерівність:

$$wt(Ax) \leq \sum_{l=1}^k nz(a_{i_l}) \leq k \cdot \frac{1}{2k} \cdot n = \frac{n}{2}$$

Тоді очевидно, що $wt(x) + wt(Ax) \leq \frac{n}{2} + k$.

Зауваження. Доведена нерівність є інформативною лише в тому разі, коли k значно менше ніж $\frac{n}{2}$. Якщо $k = \frac{n}{2} + 1$, то отримуємо теоретичну оцінку, яка не надає корисної інформації.

При підстановці у доведене твердження $k = 4$, маємо, що при побудові матриці потрібно обирати вагу стовпців таким чином, щоб усі, за виключенням можливо трьох, мали вагу, яка не перевищує $\frac{7n}{8}$. Здається, що це твердження є слабшим попереднього, але є сенс його розглядати, оскільки твердження включають лише необхідні умови побудови матриць з високим індексом розгалуження.

На основі вищенаведених тверджень можна сформулювати алгоритм побудови матриць з високим індексом розгалуження. Перевага такого алгоритму над звичайним випадковим пошуком полягає в тому, що він є більш економним по відношенню до використаних ресурсів. Слід зауважити, що на вхід цього алгоритму подається число b – індекс розгалуження, який бажаємо отримати, тобто алгоритм має повернути першу знайдену матрицю з індексом розгалуження, який перевищує задане на початку b . Очевидно, що $b \leq \frac{2n+4}{3}$, де n – розмір шуканої матриці, але з огляду на те, що у багатьох випадках, частина з яких наведена у твердженнях, індекс розгалуження падає нижче $\frac{n}{2}$, то можлива ситуація, що алгоритм не знайде потрібної матриці. Оскільки поки не відома нижня оцінка індексу розгалуження $(0, 1)$ -матриць, то невідомо якого індексу розгалуження можна гарантовано досягти. Тому встановимо деяке порогове значення N , яке буде обмежувати обсяг перебору.

Алгоритм. Побудова матриці заданого розміру з заданим індексом розгалуження.

Вхід. Числа n та b такі, що $1 \leq b \leq \frac{2n+4}{3}$, а також число N .

Вихід. $(0, 1)$ -матриця розміру $n \times n$ з індексом розгалуження b або символ « $\emptyset$ » (у тому випадку, коли не вдалось знайти жодну матрицю з потрібним індексом розгалуження).

- 1) Ініціалізуємо змінну $count$, покладаючи її значення рівне нулю: $count := 0$.
- 2) Якщо $count > N$, то подаємо на вихід символ « $\emptyset$ », інакше виконуємо наступні дії. Генеруємо випадковим та незалежним чином $n - 1$ $(0, 1)$ -векторів $a_1, \dots, a_{n-1}$ таких, що $\frac{n}{2} \leq wt(a_i) \leq \frac{3n}{4}$, $i = \overline{1, n-1}$. Генеруємо ще один $(0, 1)$ -вектор a_n

випадковим і незалежним по відношенню до усіх раніше згенерованих векторів чином, такий, що $\frac{n}{2} \leq wt(a_n) \leq n + 1$.

- 3) Шукаємо усі можливі попарні XOR'и між згенерованими n векторами. Якщо хоча б для однієї пари векторів (a_i, a_j) виконується $wt(a_i \oplus a_j) < b - 2$, то збільшуємо $count := count + 1$ і повертаємось до пункту 2). Проводимо такий ж пошук для усіх трійок, четвірок і т.д., включаючи значення n . Таким чином, якщо поточний крок дорівнює t , тобто розглядаємо усі вибірки без повторення розміру t , то умова переривання алгоритму буде: $wt(a_{i_1} \oplus \dots \oplus a_{i_t}) < b - t$.
- 4) Якщо пункт 3) був виконаний успішно, то матриця з потрібним індексом розгалуження або навіть більше потрібного, була знайдена. Подаємо цю $(0, 1)$ -матрицю на вихід.

Слід відзначити, що можна використовувати такий самий алгоритм для послідовного перебору і пошуку потрібної $(0, 1)$ -матриці.

Висновки

В даній роботі було досліджено питання існування MDS-матриць над кільцем лишків $\mathbb{Z}_{2^n}$. Таким чином розширено клас алгебраїчних структур, для яких це питання з'ясовано. Також були сформульовані достатні твердження для побудови матриць з високим індексом розгалуження. Вони були застосовані для побудови алгоритму, який дозволяє значно швидше виконувати пошук $(0, 1)$ -матриць з заданим індексом розгалуження.

Перелік використаних джерел

1. J. Daemen, V. Rijmen. The Wide Trail Design Strategy. — 2001. — С. 17 с. — Режим доступу: http://jda.noekeon.org/JDA_VRI_Wide_2001.pdf.
2. J. Chloy, K. Khoo. New Applications of Differential Bounds of the SDS Structure. — 2008. — С. 17 с. — Режим доступу: <https://eprint.iacr.org/2008/395.pdf>.
3. T. Kranz, G. Leander, K. Stoffelen, F. Wiemer. Shorter Linear Straight-Line Programs for MDS Matrices. — 2017. — С. 24 с. — Режим доступу: <https://eprint.iacr.org/2017/1151.pdf>.
4. Яковлев С.В., Дідан В.В. Криптографічні властивості перетворень, лінійних відносно додавання за модулем 2^n — Київ, 2016.
5. D. Kwon, J. Kim, S. Park and others. New Block Cipher: ARIA. — 2004. — С. 14 с. — Режим доступу: <http://www.math.snu.ac.kr/~jinhong/04Aria.pdf>.
6. S. Banik, A. Bogdanov, T. Isobe and others. Midori: A Block Cipher for Low Energy — 2015. — С. 29 с. — Режим доступу: <https://eprint.iacr.org/2015/1142.pdf>.
7. Massey J., Khachatrian G., Kuregian M. Nomination of SAFER+ as Candidate Algorithm for the Advanced Encryption Standard (AES). — NIST AES Proposal, 1998.